

XIX. Yüzyıldan Bir Sâkînâme Örneği: *Sâkînâme-i Necmî Baba**

BİLGE KARGA GÖLLÜ**

An Example of Sakiname From 19th Century:
Sakiname-i Necmi Baba

Ö Z E T

XIX. yüzyıl divan şairlerinden Ömer Necmî Efendi'ye (H. 12307/M. 1815-H. 1307/M. 1889) ait olduğu tespit edilen Sâkînâme-i Necmî Baba isimli şiir, şairin beğenilen 4 şiirini ihtiva eden bir yazma eser içerisinde olup Süleymaniye Kütüphanesi Galata Mevlevihanesi Koleksiyonu'nda yer almaktadır. Bu çalışmayla türe yönelik yapılan araştırmalarda şimdiye kadar ele alınmayan ve XIX. yüzyıl sâkînâmeleri arasında adından söz edilmediği anlaşılan Sâkînâme'nin bilim dünyasına tanıtılması amaçlanmaktadır. Eserin çeşitli yerlerine düşülen notlar da şairin hayatı ve edebî kişiliğine yönelik biyografi kaynakları ve bugüne kadar yapılan çalışmalarda rastlanmayan bilgiler içermektedir. Sâkînâme metninin Latin harflerine çevrilip günümüz Türkçesine aktarılarak biçim ve içerik bakımından incelenmesi hem şair hem de yüzyılın edebî anlayışı hakkında bilgiler sunacak; kendine özgü bir anlatım biçimi oluşturan Necmî'nin tutumu, dönemin edebî hareketleri içerisinde sâkînâmelerin geçirdiği değişimin anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

ANAHTAR KELİMELER

Ömer Necmî Efendi (Necmî), XIX. Yüzyıl, Sâkînâme, Qaside, Edebî Değişimler.

A B S T R A C T

The poem named Sakiname-i Necmi Baba, which we determined to belong to Omer Necmi Efendi (12307/1815-1307/1889), one of the 19th century divan poets, is included in a manuscript containing 4 of the poet's favorite poems. It is in the Süleymaniye Library Galata Mevlevi Lodge Collection. The genre has not been addressed so far in studies and between the 19th century sakinames. The aim of this study is to introduce the sakiname, whose name is not mentioned among the sakinames of the 19th century, to the scientific world. In the notes written in various parts of the work, there are biography sources about the poet's life and literary personality and information that has not been found in the studies done until today. Examination of the Sakiname text in terms of form and content by expressing it in Latin letters and today's language provides information about both the poet and the literary understanding of the century. Necmi's attitude, which creates a unique way of expression, helps us to understand the change that the sakinames went through in the literary movements of the period.

KEYWORDS

Omer Necmi Efendi (Necmi), 19th Century, Sakiname, Qasida, Literary Changes.

* Makalenin Geliş Tarihi: 03.03.2022 / Kabul Tarihi: 05.04.2022.

** Arş. Gör. Dr., Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (bkarga@cu.edu.tr), Orcid Id: 0000-0002-6786-3842.

Giriş

Sâkînâme ismi Arapça “sâkî” ve Farsça “nâme” kelimelerinin birleşmesiyle meydana gelmiş ve divan şiirinde bir türün adı olmuştur. Sâkî, “*birisine su vermek; içirmek; hayvan/bitki vb. sulamak*” manasında olan Arapça “سقى” (Güneş 2011: 574) kelimesinden gelir. Bu sözcük için kaynaklarda şu karşılıklar verilmektedir: “*su veren, su dağıtan veya satan; bezm-i ‘işrette içilen şarâb vesâ’ireyi kadehlere döküp dağıtan âdem, kadeh sunan*” (Şemseddin Sami 2006: 700), “*su veren, su dağıtan; kadeh, içki sunan*” (Devellioğlu 2004: 915), “*kadeh sunan, suvarıcı*” (Birinci vd. 2009: 445). Nâme kelimesine sözlüklerde verilen anlamlardan bazıları şunlardır: “*mektup; yazı; kitap; ameller defteri; talik yazı; gazete*” (Kanar 2000: 1169); “*iki şahs beyninde te’âtî olunan mektûb, bitik, risâle; ‘aşk ve muhabbete dâ’ir sevişenler beyninde te’âtî olunan mektûb; nâme yazmağa mahsus süslü kâğıd; taraf-ı şâhânedan bir hükümdâra yazılan hatt-ı hümayûn; diğer ismlere iltihâk edip o ismin medlûlüne dâ’ir kitâb ve risâle veyâ varaka ma’nâsını beyân eder*” (Şemseddin Sami 2006: 1452); “*mektup, ferman ve buyrultu makulesi risaleye itlak olunur. Ünvanlarında veya ahirlerinde isim yazıldığı itibariyle kitap mevkiinde dahi istimal olunur*” (Öztürk ve Örs 2009: 540); “*mektup, tahrirat; kitap; ferman, buyrultu*” (Kartal 2009: 535). Kaynaklarda rastlanan bu bilgiler doğrultusunda sâkînâmelerin şarap veya su dağıtanlar hakkında yazılan kitap, risale anlamına geldiği anlaşılmaktadır.

Kısmen tahkiyeli özellik gösteren örnekler bulunmasına rağmen daha çok tasvirî eserler arasında değerlendirilebilecek (Gökalp 2009: 394-395) sâkînâmelerin hemen her beytinde sâkî ile bağlantı kurulur. Türe “Sâkînâme” adının verilmiş olmasının nedeni sık sık sâkîye seslenilmesi ve şiirin ağırlık merkezini sâkînin oluşturmasıdır (Karahana 1980: 118). Mesnevilerinin herhangi bir bölümünde sâkîye hitap eden şairler de vardır. Şarap isteme amacıyla sâkîye seslenen bu bölümler, türün işlevselliği açısından önemlidir. Bir konuya geçmeden önce motivasyonun sağlanması, ilham yolunun açılması vb. görevleri yerine getirirler. Bir kaynakta bu durum şöyle açıklanmaktadır: “... ekseriya manzum hikâyelerde ve söz arasında irad edilerek ilham yolu açılmak için sâkîden şarap istenilir. Bu, âdetâ ‘Bir kahve pişirin de biraz kafam dinlensin, kabilinden bir şeydir’” (Pakalın, 1993: III/99).

Divan şairleri, merkezini aşkın oluşturduğu geleneğin içinde onun gerektirdiği kuralları benimsemek durumundadır. Şair şeyhülislam da olsa kazasker de olsa şiirlerinde elinden şarap kadehi eksik olmayan, ayağı meyhaneden dışarı çıkmayan biri olarak görünmektedir (Akün 1994: 414). Bu nedenle şiirlerde işret meclisleri ile sıklıkla karşılaşılır. İçki meclislerinin bütün unsurlarını ihtiva eden sâkinâmeler, “İşretnâme” adıyla da anılırlar. Genellikle tasavvufi bir arka planı olan bu metinlerde geçen kelimelerin hemen tamamı görünen anlamları dışında kullanılırlar. Tasavvufi sâkinâmelerde meyhane aşk ve şevk dolu bir yeri, meyhanenin yaşlısı anlamına gelen pîr-i mugân mürşid-i kâmilî, sarhoşluk vecd hâlini, şarap ise insanları dünyevi sıkıntılardan kurtaran, ona ebedî bir hayat sunan aşkı sembolize etmektedir. Bu eserlerde, içkiye bağlı hâller etrafında ölümü hatırlatma, öğüt, hikmet gibi konular öne çıkarılır, rindane bir tavırla varlık meselesi üzerinde durulur (Canım 1990: VII/434). Her sâkinâmeyi tasavvufi olarak kabul etmek de yanlıştır: *“Sâkinâmeler veya bu vâdide yazılan eserler, aynı zamanda mutasavvıfane olmak iddiasını taşırlar. Gerçi ömründe ağızlarına içki koymayan şairler, gerek tasavvuf gerek sanat neşesiyle bu vâdide hayli manzumeler hattâ sâkinâmeler yazmışlardır. Fakat sâkinâmelerin hepsini tasavvufî mahiyette addetmeğe imkân yoktur”* (Levend, 1984: 320-322). İşret meclisleri etrafında oluşturulan sâkinâmelerde sâkilik mesleğinin hangi yetenekleri gerektirdiği, meslekte zaman içerisinde ne gibi değişiklikler yaşandığı, meclis adabı, musiki aletleri, sofraya malzemeleri, yemekler, folklorik malzeme, devrin değer yargıları, zevkleri, sanatkârların hayata bakış açısı, hayatı yorumlayışları, şairlerin hayat tarzlarına dair pek çok bilgi bulunduğundan (Canım 2009: XXXVI/13) sâkinâmelerin bir tür olmasının yanı sıra tarihî birer vesika olduğu söylenebilir.

İslam öncesi Arap edebiyatında şarap hakkında yazılan “hamriyyât” şiirleri sâkinâmelerin ortaya çıkışında önemli bir yere sahiptir. Sâkinâmeler, “hamriyyât” veya “hamriyye” adlı şarap konulu şiirlerden anlam ve nitelik yönüyle ayrılırlar. Hamriyyeler daha çok aşk üzerinde durur. Sâkinâmeler ise felsefi, ahlaki, irfani öğütleri içerir (Karaismailoğlu 2009: XXXVI/14). Şarap şiirlerinin yazılmasına kaynaklık eden bu metinlerin kaleme alınması İslam’ın şarabı yasaklayan hükümlerinin etkisiyle Arap edebiyatında sekteye uğramış, Emevîler ve Abbâsîler döneminde tekrar artmıştır. Arap edebiyatında şarap mevzusunda

yazılan en önemli eser Şemseddîn Muhammed en-Nevâcî'nin (ö. 859/1455) *Halbatü'l-kümeyt* adlı kitabıdır. *Halbatü'l-kümeyt*, hem İran hem de Türk edebiyatında bu sahada yazılan eserlere kaynaklık etmiştir. Ancak bir tür olarak sâkinâmeler İran edebiyatında ortaya çıkmıştır. Her ne kadar dinî endişeler İran'da da şarap konulu şiirlerin bir süre yazılmasına engel olsa da onlar Gazne sarayında yaşayan şairlerin etkisiyle aşk ve şarabı işleyen gazel nazım şeklini millî zevkleriyle harmanlayıp geliştirmişlerdir (Canım 2009, XXXVI/13). İran edebiyatının ilk büyük şairi Rûdekî (öl. 329/941), Gazneliler döneminin önde gelen şairlerinden Menûcihrî şarap konulu şiirleriyle ismi duyulan şairlerdir. Sâkinâme muhtevasına uygun yazılmış ilk Farsça beyitlerin ise Nizâmî-i Gencevî'ye (öl. 611/1214[?]) ait olduğu söylenmektedir. XVI. yüzyıl itibarıyla sâkinâme türü olgunluk seviyesine ulaşmış ve müstakil sâkinâmeler kaleme alınmaya başlamıştır. Bu nedenle Ümîdî-i Râzî (öl. 925/1519) ilk müstakil sâkinâmenin sahibi kabul edilmektedir. Örfî-i Şîrâzî'nin divanında da bazılarında göre müstakil sayılan sâkinâmeler bulunmaktadır. Terciibent veya terkihibent nazım şekliyle yazılmasına rağmen sâkinâme olarak tanınan manzumelerin ilki Fahreddîn-i Irâkî'ye (ö. 688/1289) aittir. Farsça sâkinâmelerle ilgili çalışma yapan Molla Abdünnübî Fahrüzzamân, *Meyhâne* (telifi: 1028/1619) isimli tezkiresinde Hâfız-ı Şîrâzî'nin mesnevisine yer verirken kendi zamanına kadar *Hâfız Divanı*'nın dışında müstakil bir sâkinâme görmediğini söylemiştir. Fars edebiyatında en güzel sâkinâmenin Pertev-i Şîrâzî'ye (ö. 928/1522) ait olduğu bilinmektedir. En hacimli sâkinâme Zuhûrî-i Türşîzî'nin (ö. 1025/1616) 4500 beyitten oluşan eseridir. İran edebiyatında tespit edilen 200 sâkinâmenin yüzde doksanı mesnevi tarzında yazılmıştır. Geri kalanın büyük çoğunluğu terciibent ve terkihibent şeklindedir (Karaismailoğlu 2009: XXXVI/14-15).

Türk edebiyatında sâkinâme türünün ilk örneğine Anadolu sahası dışında Hârizmî'nin Muhabbetnâme'sinde rastlanmaktadır. Şair, eserinin bölüm sonlarında ikişer beyitle sâkîye seslenir. Aynı dönemde Anadolu sahasında Ahmed-i Dâ'î, Emîr Süleymân için bir terciibent yazmıştır. Terciibendin dili ve konunun işlenişi Ahmed-i Dâ'î'den önce de bu türde eserler verildiğini düşündürmektedir. XV. yüzyılda Ali Şîr Nevâ'î'nin 458 beyitlik Sâkinâme'si türün geçiş dönemi eserleri arasındadır. Sâkinâme türünün müstakil bir eser hâlini almış ilk başarılı örneği ise Edirneli

Revânî'nin (ö. 930/1524) *İşretnâme'sidir*. 694 beyitten meydana gelen bu eser, Yavuz Sultan Selim'e sunulmuştur. XVI. yüzyılda sâkinâme kaleme alan şairler arasında Hayretî, Fuzûlî, *İşretî Mustafa*, Fevrî, Taşlıcalı Yahyâ, Bursalı Cinânî, Rusçuklu Şeyh Mustafa Beyânî, Ali Mustafa Efendi, Kalkandelenli Fakîrî yer almaktadır. XVII. yüzyılda Kafzâde Fâizî, Azmizâde Hâletî, Selânikli Es'ad, Şeyh Mehmed Allâme Efendi, Nef'î, Nev'izâde Atâî, Şeyhülislâm Yahyâ, Riyâzî, Sabûhî, Şeyhülislâm Bahâî Mehmed Efendi, Rüşdî, Cem'î Mehmed, Tıflî Ahmed Çelebi, Nâzûkî, Tîbî Efendi, Fehîm-i Kadîm, Edirneli Âlî, Kelîm-i Eyyûbî sâkinâme yazmışlardır. XVIII. yüzyılda sâkinâme yazma eğilimi düşmüştür. Asrın bu türde eser veren şairleri Şeyhî Mehmed Efendi, Subhîzâde Feyzî, Nevres-i Kadîm, Ayıntablı Aynî, Yenişehirli Belîğ ve Şeyh Gâlib'tir. XIX. yüzyıla gelindiğinde edebî anlayıştaki değişimler sâkinâmelere de görülmeye başlamıştır. Dönem içinde sâkinâmeler müstakil bir eser olmaktan ziyade genellikle küçük manzumeler şeklindedir. Hoca Neş'et, Mehmed Dâniş Beğ, Hemdem Mehmed Said Çelebi, Kâzım Paşa, Tayyar Mahmud Paşa bu yüzyılda terkibibent veya terciibent tarzında sâkinâme yazan şairlerdir.¹

Benlizâde İzzet, Hüznî ve Süleymân Celâleddîn Molla Bey mesnevi tarzında; Hanyalı Nûrî, Selânikli Hâmî, Zîver Paşa, Türâbî ve Ziyâ Paşa terkibibent; Dilsûz Mehmed Emîn Tebrîzî, Keçecizâde İzzet Molla, Nâmık Kemâl ve Bayburtlu Zihnî kaside nazım şekliyle sâkinâme kaleme almışlardır. Nigârî'nin tasavvufi konuda yazdığı sâkinâmesi yüzyılın dikkat çeken örneklerindedir (Canım 2009: XXXVI/13-14). Edebî değişimlere paralel olarak XIX. yüzyılda daha farklı nazım şekilleriyle oluşturulan sâkinâmelere de rastlanmaktadır. Hanyalı Nûrî (öl. 1815), Selânikli Âkif (öl. 1827) müsemmen; Şâkir Efendi (öl. 1836), Nâfî (öl. 1850) müseddes; Hâmid (öl. 1843) muhammes; Şâkir Efendi (öl. 1836) müstezâd; Lebîb (öl. 1884), Muhammed Lutfî (1868-1956) ve Seyyid Nigârî (öl. 1886) dörtlüklerden oluşan; Sağır Ahmed Beyzâde (XIX. yüzyıl) müselles nazım şekliyle sâkinâme kaleme almışlardır (Arslan, 2012). İran ve Türk edebiyatlarında sâkinâmeler genellikle mütekârib

¹ Tayyar Mahmud Paşa'ya ait sâkinâmenin terciibent veya terkibibent nazım şekliyle değil, müsemmen nazım şekliyle yazıldığına, bu yönüyle orijinal bir örnek olduğuna şu araştırmada işaret edilmiştir: ELİAÇIK, Muhittin (2015), "Tayyar Mahmud Paşa-yı Samsunî'nin Sâkinâmesi", *Turkish Studies*, 10/8, 23-34.

bahrinde fe'ûlün fe'ûlün fe'ûlün fe'ûl veya fe'ûlün fe'ûlün fe'ûlün fe'ûlün aruz kalıplarıyla meydana getirilmiştir. XX. yüzyılın bilinen tek sâkînâmesi ise Mehmed Memduh Paşa'ya ait olup terakibent şeklindedir (Canım 2009: XXXVI/13-14).

Sâkînâmeler tespit ve inceleme çalışmaları (Açıkgöz 1988; Arslan 2003; Arslan 2012; Baş 2012; Başpınar 2018; Büyükyıldırım 2009; Canım 1998; Coşkun 1994; Demir 1998; Eliaçık 2015; Gündüz 2019; Kaya 2000; Kesik ve Baka 2013; Koç 2017; Kuzubaş 2007; Okumuş 2009; Sarı 1995), metinlerin merkeze alındığı karşılaştırmalı ve tematik değerlendirmeler (Asgar-i Dilberîpûr 2002; Aşçı 2019; Bahadır 2012; Çayıldak 2018a; Çayıldak 2018b; Çayıldak ve Kavruk 2018; Durgunay 2013; Kuzu 2005; Yılmaz 2017), Türk musikisindeki yeri (Yedek 2011) şeklinde çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Sâkînâme bağlamında farklı özellikleriyle ön plana çıkan eserlere de dikkat çekilmiştir (Aydın 2011; Belenkuyu 2019; Çınar 2002; Çınarcı 2016; Gökalp 2009; Köksal 2005; Uludağ 1998; Üstüner 2013). Ömer Necmî Efendi'nin Sâkînâme'sinden ise tarama yapılan kaynaklarda bahsedilmemiştir. Sâkînâme hakkında yapılan incelemelerde böyle bir eserin varlığından söz edilmemiş, XIX. yüzyılda sâkînâme yazan şairler arasında Necmî (Ömer Necmî Efendi)'ye yer verilmemiştir². Bu çalışmada türe ait özelliklerin ortaya çıkmasını sağlayan, edebî ve sosyal hayata ışık tutan sâkînâme araştırmalarına katkıda bulunmak için Necmî'nin sâkînâmesinin tanıtılıp biçim ve içerik yönüyle incelenmesine, türe dair diğer örnekler arasındaki yerinin belirlenmesine gayret edilmiştir. Metnin Latin harflerine aktarılarak günümüz Türkçesiyle diliçi çevirisi yapılmış, çalışmanın sonuna metnin aslı eklenmiştir.

² Şair hakkında bilgi veren biyografi kaynaklarından ve sâkînâmeler konusunda yapılan kapsamlı çalışmalardan Ömer Necmî Efendi'nin bir sâkînâmesi olduğu bilgisine ulaşılammıştır: ARSLAN, Mehmet (2012), *Sâkînâmeler*, İstanbul: Kitabevi Yayınları. Ayrıca sâkînâmelere yönelik ayrıntılı bir çalışma yapan Arslan, daha sonra Ömer Necmî Efendi ile ilgili yazmış olduğu ansiklopedi maddesinde de böyle bir bilgiye yer vermemiştir. bk.: ARSLAN, Mehmet (2014). "Ömer Necmî Efendi". <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/necmi-omer-necmi-efendi-istanbullu> (26.06.2021/19:13)

Ömer Necmî Efendi ve Sâkî-nâme-i Necmî Baba Adlı Şiiri

Eserlerinde Necmî mahlasını kullanan Ömer Necmî Efendi (H. 1230?/M. 1815-H. 1307/M. 1889) İstanbul'da doğmuş, Manisa Kula'da redif binbaşılığı yapmıştır (Bursalı Mehmed Tahir 1333: 468). 30 yaşında İstanbul'a dönmüş, burada evlenmiştir. H. 1277/M. 1860'ta Şam'da bulunmuştur (Paşazade 2002: 18-25). Emekli olduktan sonra Manisa Alaşehir'de kalmış, ömrünün son zamanlarını doğum yeri olan İstanbul'da geçirmiştir. Kaynaklardan edinilen bilgilere göre mezarı da İstanbul'dadır (Kurnaz ve Tatçı 2001: 1024).

Necmî hayatı boyunca tasavvuf yolundan ayrılmamıştır. 24 yaşında içine aşk ateşinin düştüğünü, görevi sırasında bile ibadetle meşgul olduğunu eserlerinde dile getirmiştir. Şiirlerinde ilahî aşk derinden hissedildiği için bazı kaynaklar ona tekke-tasavvuf şairleri arasında yer vermiştir (Kocatürk 1970: 622). *Türkçe Dîvân, Tuhfe-i Vahdet, Kasîde-i Elifîyye* (Paşazade 2002), *Farsça Dîvânçe* (Karga Göllü 2020; Karga Göllü 2021a) olmak üzere şairin bilinen dört eseri vardır.

Ömer Necmî Efendi'nin nereli olduğu, mesleği, ölümü, eserleri hakkında bilgiler veren bazı XIX. yüzyıl biyografi kaynaklarında (Bursalı Mehmed Tâhir 1333: 468; Kurnaz ve Tatçı 2001: 1024) şairin Farsça şiir söyleme yeteneğine daha geniş yer verildiği görülmektedir. Şair hakkında elde edilebilen sınırlı bilgiler, onun yaşadığı dönemde XIX. yüzyıl divan şairleri arasında pek fazla öne çıkamamış olduğunu, Farsça şiirleriyle ise adından daha çok söz ettirdiğini göstermektedir. Şairin Farsça bir divançesinin bulunması bu görüşü destekler. Ancak yapılan çalışmalarda, XIX. yüzyılın Farsça divan veya divançe oluşturan şairleri³ arasında yer alan Ömer Necmî Efendi'nin (Aydın 2004), divançesi dışında hem *Türkçe Dîvân*'ında hem de kimi mecmualarda Farsça şiirleri olduğu fark edilmiştir (Karga Göllü 2021b). Şairin Farsça şiirlerinin ortaya çıkarılması, Necmî'yi yaşadığı dönem içinde Farsça şiirleriyle farklı bir yere taşıyabilir, etkilendiği şairler hakkında ipuçları sağlarken dönemin edebî anlayışına dair bilgi verebilir.

³ Osmanlıda Farsça şiir söyleyen şairler hakkında geniş bilgi için bk.: DEĞİRMENÇAY, Veyis (2013), *Farsça Şiir Söyleyen Osmanlı Şairleri*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Necmî'nin *Farsça Dîvânçe*'si üzerine yapılan araştırmalar sürerken kütüphanelerde esere dair farklı basım tarihlerinin bulunduğu fark edilmiştir. Çalışmaya başlamadan önce bu eserlere ulaşılmış ve eserin birden çok basımının yapılmadığı anlaşılmıştır. Şairin *Farsça Dîvânçe* ve *Türkçe Dîvân*'ını içeren eser H. 1284/M. 1867'de Dârü'l-Hilâfeti'l-'aliyye Es'ad Efendi matbaasında basılmıştır. İncelemeler sırasında ise Ömer Necmî Efendi'nin ölümünden sonra oluşturulan ve şairin beğenilen şiirlerinin bulunduğu başka bir esere rastlanmıştır. Eserin çeşitli yerlerine düşülen notlar, şairin bilinmeyen bazı yönlerini aydınlatmaktadır. Eser Süleymaniye Kütüphanesi Galata Mevlevihanesi Koleksiyonu Demirbaş No: 257'de yer alır. Bu eserin içerisinde herhangi bir Farsça şiir yoktur; ancak *Türkçe Dîvân*'da olmayan (Paşazade 2002) bazı şiirler vardır. Çalışma konumuz olan *Sâkînâme-i Necmî Baba* adlı şiir de bunlardan biridir.

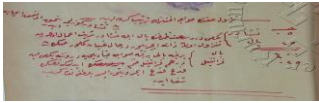
Kasîde-i Elifiyye, Sâkînâme-i Necmî Baba, Şem'a-nâme-i Necmî, Tuhfe-i Vahdet isimli şiirlerin yer aldığı yazma eser⁴ 116 sayfa olup her şiir kendi içinde numaralandırılmıştır. *Şem'a-nâme-i Necmî* başlıklı şiirin sonuna şöyle bir not düşülmüştür: “*Tamâm şod in kitâb-ı müstetâb be-kalem-i hakîrû's-seyyid Ahmed Êrânî ft-târîh-i 9 şehr-i Şa'ban sene 1325*”. Kayıttan yola çıkarak, eserin yazımının 17 Eylül 1907'de şairin ölümünden yaklaşık 18 yıl sonra Seyyid Ahmed Êrânî tarafından tamamlandığını söyleyebiliriz. Seyyid Ahmed Êrânî'nin kim olduğu ise şimdilik bilinmemektedir.

Necmî'nin şiirlerini içeren eser “*Meslek-i Şettâriyye ricâlinden ve 'asâkir-i şâhâne binbaşularından mütekâ'id 'Ömer Necmî Efendi merhûmun âsâr-ı ber-güzîdeleridir*” cümlesiyle başlar. Bu cümleden hareketle biyografi kaynaklarının verdiği ve şairin eserlerinden ortaya çıkarılan bilgilere göre Halvetî, Şâzelî, Rıfâî tarikatlarına bağlandığı bilinen şairin Şettâriyye tarikatına da intisap ettiği, tarikat çevresince saygın bir mevki kazandığı anlaşılmaktadır. Şettâriyye tarikatını, Hindistanlı mutasavvıf Abdullah-ı Şüttârî (ö. 832/1428-1429) kurmuştur (Uludağ 1988: I/137). Tarikat, Işkıye/Aşkıyye'nin bir şubesidir (Eraydın 1990: 563). Ca'fer es-Sâdık ile başlatılan ve farklı şekillerde kaydedilen bu tarikatın silsilesinde Bâyezid-i Bistâmî ve Ebû'l-Hasan el-Harakânî gibi tanınmış büyük sufiler yer

⁴ Başlıklar hâlinde sıralanmış bu şiirlerin dışında eserde başka şiirlere de rastlanmaktadır.

almaktadır. Aşkıyye, belli birtakım adap ve erkânı bulunan bir tarikat değildir. Farklı temayülleri vardır. Bu temayülde olanlara göre ibadet mutlaka gerekli olmakla birlikte Allah'a, ibadetle değil aşk ve muhabbetle varılmaktadır. Böyle bir anlayışa sahip kişi ise hangi tarikata mensup olursa olsun Aşkıyye'ye dâhil olmuş kabul edilmektedir (Uludağ 1991a: 4/22). Şettâriyye tarikatının bu özellikleri, Necmî'nin şiirlerine rintlilik şeklinde yansımıştır. “Ömer Necmî Efendi merhûmunun âsâr-ı bergüzîdeleridir” ifadesi ise, şairin beğenilen şiirleri arasından metinlerin seçilmesi yoluyla eserin oluşturulduğunu gösterir. Bu durum, şairin ölümünden sonra seçkin şiirleri arasına girecek kadar *Sâkinâme*'sine önem verildiğine işaret eder.

Eserin ilk sayfasına kırmızı mürekkeple “Nüzûl hakkında h'âce efendimizin tertîb kerdeleridir” yazılmış, inme hastalığına deva olabilecek bir ilaç tarifi verilmiştir⁵. Ömer Necmî Efendi'nin şifa olabilecek karışımlar hazırladığına dair gerek kaynaklardan gerekse eserlerinden bir ize henüz ulaşamadığından⁶ cümledeki “h'âce efendi” nin kim olduğu tespit edilememiştir. *Sâkinâme*'nin başlığında ise Ömer Necmî Efendi'ye “Necmî Baba” denilmiştir. Bu adlandırma, Necmî'nin mutasavvıf çevrede bir saygınlık kazandığını ve ona “hâce efendi” olarak da hitap edilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Ancak “Necmî Baba” hitabı yine de eserin ilk sayfasında bahsedilen “hâce efendi” nin Necmî olabileceğine yeterli bir delil oluşturmaz. Bilindiği gibi X. yüzyıldan itibaren çeşitli etki ve nedenlerle bazı meczuplara, münzevi sufilere “bab” veya “baba” unvanı verilmiştir. “Baba” unvanı, XII. asırda Türkistan'da hâcegân yolunu tutan sufilerle Yesevi dervişleri arasında ilgi görmeye başlamıştır. Anadolu'nun fethinden önce “baba” unvanıyla tanınan birçok

⁵ *Kasîde-i Elifîyye*'de riyazetten sonra istenilen her şeyin yenilebileceğini ve bunun vücuda şifa olacağını söyleyen satırlar vardır; ancak bu mısralar onun sufi kişiliğinin yanı sıra hastalıklara şifa bulduğuna dair bir şeyler söyleyebilmek için yeterli değildir. Eserde tıp ve şifa ile ilişkili sadece iki beyte rastlanmıştır:

Ehl-i derd olan tarîka girdiler

Tıbb-ı 'irfân ile buldılar şifâ (K.E./b. 588)

Ey riyâzetden gelen za'fı gider

Sihhat-ı tezyîn ider şûrb ü gîdâ (K.E. /b. 742)

mutasavvıf olduğu bilinmektedir. İslamiyet'ten önceki Türk kültürü içinde rastlanan ve "ata" manasına gelen kelime Türkçenin dışında Fars, Berberî, Rus ve Rumen dillerinde de vardır (Çetin 2007: 70-75). "Baba" kelimesi hem Şii hem Sünni tasavvuf çevrelerinde ortaklaşa kullanıldığından, kişiye "baba" unvanının verilmesi onun Sünni ya da Şii olduğunu göstermemektedir. XIII, XIV. asırda tasavvuf zümreleri arasında iyice yaygınlaşan (Uludağ 1991b: IV/365-366) kullanım, kişilerin toplumun üst kesiminde temayüz ettiğine işaret etmektedir. Bu nedenle Ömer Necmî Efendi'ye "Necmî Baba" şeklinde hitap edilmesi, mutasavvıflar arasında onun saygınlığını destekleyen kanıtlardan biri olarak kabul edilebilir.

Sâkînâme-i Necmî Baba 40 beyitten meydana gelmiş, aruzun *mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün* kalıbıyla yazılmıştır. Necmî'nin diğer şiirlerinde olduğu gibi bu şiirinde de vezne uymayan mısralar vardır. Bazı beyitlerdeki kelimeler ya ünlü türemesiyle şâmla>şâmla (2. beyit), mey[i] (9, 13, 20, 37, 40. beyit) ya da ünlü düşmesiyle vezne uymaktadır (başına>başna). Ancak şiirin hacmine rağmen Necmî'nin genellikle vezne bağlı kaldığı söylenebilir.

XIX. yüzyıl sâkînâmelerinin çoğunda olduğu gibi hacimli bir sâkînâme değil, küçük manzume tarzında ve kaside nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Bu yüzyılda Necmî ile aynı nazım şeklini kullanan şairler şunlardır: Keçecizade İzzet Molla (1785-1829), Nâmık Kemâl (1840-1888), Mehmed Memduh Paşa (1839-1925). Önceki asırlarda ise Ahmed-i Dâ'î (öl. 1421), Fehîm-i Kadîm (1627-1647) ve Nergisî (?-1635) sâkînâmelerini kaside şeklinde yazmışlardır (Arslan 2012: 533-547).

Sâkînâme'nin beyit sayısı türün diğer örnekleriyle kıyaslandığında daha azdır⁷. Ancak yüzyıl içinde Necmî'nin *Sâkînâmesi*'nin beyit sayısına

⁷ Hem XIX. yüzyılda hem de daha önceki asırlarda 40 beyitten daha az sâkînâmeler vardır. Çâkerî (15. Yüzyıl) 25 beyit, Nef'î 39 beyit, Gelibolulu Âlî (1541-1600) 35 beyit, Hâlefi-i Gülşenî (17. Yüzyıl) 30 beyit, Zîver Paşa (1793-1860) 24 beyit, Turâbî (öl. 1868) 30 beyitten meydana gelen sâkînâme yazmışlardır. Bu şairlere Abdî (öl. 1884), Harputlu Hayrî (1860-1910), Mehmed Memduh Paşa (1839-1925), Sermed Mehmed (1794-1847), Tayyar Mahmud Paşa (öl. 1808) ve Turâbî (öl. 1868) de örnek verilebilir (Geniş bilgi için bk.: ARSLAN, Mehmet (2012), *Sâkînâmeler*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 459, 498-499, 502-503, 525-528, 508-509, 504-505, 485-486, 500-501, 506-507, 527-528).

yakın şiirler yazılmıştır. Mesela Memdûh'un (Mehmed Memduh Paşa/1839-1925) 45 beyit, Rüşdî'nin (Süleymân/ 1762-1855) 47 beyit, Ferrî'nin (1757-1806) 42 beyitten oluşan (Arslan 2012: 455-458, 487-490) sâkinâmeleri Necmî'nin şiirine hacim olarak yakındır. Terkibibent nazım şekliyle yazılmış olmalarına rağmen 40 beyitlik sâkinâmeler de vardır. Bunlardan biri Dâniş Mehmed'e (öl. 1830), diğeri Kâzım Paşa'ya (1821-1890) aittir (Arslan 2012: 491-492, 496-497).

Necmî'nin kafiye kullanımına bakıldığında aynı kelimelere birden fazla başvurduğu görülür: sırrı (6 ve 26. beyitte), nehri (14 ve 32. beyitte), Ömer'i (8 ve 35. beyitte), kasrı (33 ve 36. beyitte). *Sâkinâme-i Necmî Baba*'nın dikkat çeken özelliği ise her beytin birinci mısraının "sâkî" ifadesiyle başlamasıdır. Kaynaklarda, sözcük veya söz öbeklerinin yinelenmesi "tekrir" adı altında değerlendirilmektedir (Dilçin 2013: 452; Bilgegil 1980: 252-256; Saraç 2019: 195-202). Kelime veya kelime gruplarının mısra başında tekrarı ise eski Türk şiirindeki mısra başı kafiye⁸ hatırlatmaktadır. Bazı araştırmacılar, buradan yola çıkarak mısra başı kafiyesi gibi mısra başı redifin de kabul görmesi gerektiğini ileri sürerler. Tekrara dayalı anlatımın tekrar, nida, istifham gibi edebî sanatlarla açıklanması yerine, bunun bir kafiye meselesi olduğunu öne sürerek mısra başı redif/ön redif şeklinde adlandırılmasının daha uygun olduğunu belirtirler (Aydemir ve Çeltik 2008: 193-197). Divan şiirinde de mısra başı redif/ön redif ile yazılan şiirler vardır. Ancak tespit edilen sâkinâmeler ve tür hakkında yapılan çalışmalarda şimdiye kadar mısra başında kelime tekrarı olan sâkinâmeler üzerinde durulmamış, böyle bir örneğe dikkat çekilmemiştir. Bu amaçla türe ait örnekler incelendiğinde, genele kıyasla benzer özelliği taşıyan az sayıda sâkinâmenin olduğu söylenebilir. Örneğin Kâzım Paşa'nın (1821-1890) 63 beyitten oluşan terkibibendinde her bendin ilk iki beytinin her iki mısraı; Neş'et Süleyman (1735-1807), Şeyh Gâlib (1757-1799) ve Zîver Paşa'nın (1793-1860) terkibibentlerinde ise her bendin ilk beyitlerinin birinci mısraı "sâkî" sözcüğüyle başlamaktadır. Turâbî'nin (öl. 1868) terciibendinde ise her bendin ilk beytinin birinci mısraı "getür sâkî" şeklindedir. Nûrî'nin (Hanyalı) (1767-1815) ve Âkif'in (Selanikli) (öl. 1827) müsemmeninde her

⁸ Geniş bilgi için bk.: ARAT, Reşit Rahmeti (1986), *Eski Türk Şiiri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

bendin ilk mısraı, Şâkir Efendi'nin (öl. 1836) müseddes nazım şekliyle yazdığı iki sâkînâmesinde de her bendin ilk mısraı "sâkî" dir. Seyyid Niğârî'nin (1805-1886) dörtlüklerden oluşan sâkînâmesinin ilk 29 dörtlüğünün birinci mısraı da bu kelimeyle başlamaktadır (Arslan 2012). Farklı bir örnek olarak Rüşdî'nin (Süleymân) (1762-1855) 47 beyitten oluşan sâkînâmesinin 8-10. beyitlerinin her iki mısraı "o câmdır" şeklindeyken, 22-28. beyitlerinin her iki mısraı "o meydır" diye başlar:

O câmdır feyz-bahş-ı nûr-ı Hazret
O câmdır 'âşıkâ pür-tâb-ı vahdet

O câmdır zenzemi beyt-i Hudâ'nın
O câmdır fâtihi bâb-ı rızanın

...

O meydır hâtem-i nûr-ı nübüvvet
O meydır menba'-ı râz-ı hakikat

O meydır zübde-i envâr-ı zât kim
O meydır mâye-i esrâr-ı Hakîm (Arslan 2012: 457)

Sâkînâme-i Necmî Baba isimli şiir, yukarıda bahsedilen mısra başı redifi/ön redifi "sâkî" olan şiirler arasına dâhil edilebilir. Yalnız, Necmî'ye ait şiirin diğer sâkînâmelerden farkı bentlerle değil beyitlerle oluşan nazım şekliyle yazılmış olması ve her beytin başında "sâkî" kelimesine yer verilmesidir. Bu nedenle *Sâkînâme-i Necmî Baba*'nın, benzer sâkînâmeler arasında kaside nazım şekliyle ve mısra başı redifi/ön redifi "sâkî" olan ilgi çekici bir örnek olduğu söylenebilir.

Sâkîye sesleniş türün ayırt edici yönüdür ve şiirin ağırlık merkezini oluşturmaktadır (Karahan 1980: 118). Hitaba dayalı bir anlatıma sahip olan *Sâkînâme*'de "sâkî" kelimesinin düzenli olarak mısra başında tekrarı muhatabı şiir boyunca canlı tutar. Ayrıca isteğin sürekli dile getirilmesini sağlar, yalvarış ve yakarışın derecesini artırır. *Istîlâhât-ı Edebiyye*'de, müreddef şiirlerin okuyucu üzerindeki etkisi şöyle açıklanmaktadır: "Müreddef şiirin kendine mahsus bir letafeti olduğu inkâr edilemez. Meselâ müreddef bir gazel-i belîğın matlavı okunduğu vakit onu takip eden beyitlerde redifin nasıl bir maharetle tekrar edildiğini görmeğe tabiat müteşevvik olur. Redif tekrar ettikçe teşevvuku artar. Redifsiz şiirde ise bu hâlet bulunmaz." (Saraç

2017: 29). Bilindiği gibi sâkînâmelerin bir yanı da başta şarap olmak üzere âşıkların çeşitli konulardaki arzu ve isteklerini dile getirmesidir. Tekrarların ifadeye ait ahengin artmasında büyük etkisi olduğundan bu şekilde belirli aralıklarla yapılan tekrarlar şiddetli ihtirasın, yüce bir düşüncenin tenbih oluşturacak surette ifadenin dışına çıkmasını sağlar. Söyleyen veya yazanın aynı ruh hâline dönmesine vesile olur. Tekrarlayışta belirli bir düzen vardır ve bu durum lafza dönüş noktaları için kısmî bir simetri hazırlamaktadır. Tekriri bir fesahat hatası olan kesret-i tekrârdan ayıran da bu simetridir. Tekrarlanan sözler arasındaki mesafenin yakınlık ve uzaklığı ise dile getirilen duyguların şiddetine bağlıdır. Ayrıca şiire, üzerine dönülen kelime veya kelimeler vasıtasıyla tefhim, uyarma, hafifletme, inkâr, öfkelendirme, merhamete getirme, sevgi veya nefreti davet etme, nevâziş, yakarma, hayrete düşürme vb. yollardan biri ile dikkat çekilmiş olur. Türk edebiyatında pek çok örneği olan bu tarz şiirlerden biri Sâmî'ye aittir. Sâmî, ilahî aşk yolunda hayrete düşmüş, ruh hâlini "ne aşk" tekrarına başvurarak ifade etmiştir (Bilgegil 1980: 252-254). Mısraların ilk kelimelerinde paralel bir şekilde birbirini takip eden kelime ve kelime grupları paralelizm olarak da adlandırılmaktadır. Necâtî'nin şiirlerinde bu tür örneklerin sayısı fazladır. Bazı şiirlerinde anlamın odaklandığı sözcüğü birbirini takip eden beyitlerde kullanır. Böylelikle konu bütünlüğünü ve ahengi sağlar. Tekrarlara veznin neden olduğu ses ve ritm eklenince söz müziğe dönüşür. Bu örneklerin gazel seviyesindeki temsillerinde ses ve anlamın uyumlu olduğu yek-ahenk adıyla nitelendirilebilecek şiirlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Şeyh Gâlib ve Nefî de böyle şiirler yazmıştır (Macit 2005: 30-33). Necmî'nin düzenli aralıklarla her beytin başında "sâkî" kelimesini tekrar etmesi de şiirin ahengine katkı sağlamakta, ritmi güçlendirmektedir. Ayrıca hislerinin şiddetini gösterirken yakarışını kuvvetlendirip şiirin muhatap üzerindeki etkisini de artırmaktadır.

İlahî aşkın rindane bir tavırla işlendiği *Sâkînâme*'de meyhane, bezm, sâkî, bâde vb. kelimelerin tasavvufi anlamda kullanıldığı görülür. Bu yönüyle şiir tasavvufi bir sâkînâme olarak değerlendirilebilir. *Sâkînâme*'nin ilk 8 beytinde şarap sunması için sâkîye yalvaran, ilahî aşkın tecelli ve tesiri karşısında hayrete düşen bir âşık vardır. Ezel meclisinde ayrılık kadehini sunan sâkîye şaraptaki esrarın ne olduğu sorularak başlayan şiirde, bu soru aralıklarla dile getirilerek ilahî sırra vakıf olmaya

çalışan âşığın ruh hâli gözler önüne serilir. Şarabın etkisiyle sarhoş olan âşık, artık ne sabahla akşamı, ne de Zeyd ile Ömer'i⁹ fark edecek durumdadır. İlahî sırlar karşısında hayret¹⁰e düşmüştür. Necmî'nin aşk girdabına düşüp kıyayı görememesi, iyiyle kötüyü, ay ile yılı ayırt edememesi hayrette olduğuna işaret etmektedir. Bu hâle gelmesini sağlayan ise sâkînin sunduğu şaraptır. Bu nedenle şarap içmeyi uygun görmeyen kesime tavır alan şair, 9. beyitten itibaren zahit, sofı, müftü, fakih gibi tipleri eleştirir. Onların da sâkînin kadehinden içmeleri gerektiğini, içlerse ölümün ne demek olduğunu dünya hayatındayken öğreneceklerini söyler. Zahit ancak bu şekilde cennetteki şarap nehrini anlayabilecektir. Şair 18 ve 23. beyitlerde sofuyu hedef alır. İçtiği şarabın tortusunun, "öşrün öşrü" miktarınca sofı olan kişilere dağıtılmasını sâkîden diler. 24 ve 26. beyitlerde zahit ile dünyaya bağlı olanların şaraptan habersiz olduğunu vurgulayarak 28. beyitte sözü tekrar sofuya getirir. Sâkîye "*Sille gibi ur sûfilerin ağzına mühri*" diye seslenerek öfkesi daha da şiddetlenir. Necmî mezar olarak Cem'in kadehini seçerken, sofuya yılan kubbeli bir kabri layık görür. 34. beyitte durumunu fakih ile kıyaslayan şair, fakihin ilmiyle övündüğünü, sâkînin şarap sunarak onu suçlu çıkardığını ileri sürer. 39. beyitte müftünün şarabı neden haram saydığı sorgulanır. 40. beyitte ise şair şarap içtikçe her gece uluhiyet âleminde dolaştığını belirtir. Böylece şiirin son beytiyle hem müftünün şarap hakkındaki hükmünün yanlışlığı hem de şiirin genelinde eleştirilere hedef olan zahit, sofı, fakih vb. tipler karşısında şairin düşüncelerinin doğruluğu vurgulanır.

⁹ Hz. Zeyd bin Hattâb Hz. Ömer'in aynı babadan olan kardeşidir. Zeyd, Ömer'den büyüktür, İslam'ı da ondan önce kabul etmiştir. Yemame'de İslam sancağını taşıyan Zeyd, bu savaşta şehit olmuş ve kardeşi Ömer'den önce şehitlik mertebesine erişince Ömer: "Sabâ rüzgârı her estikçe Zeyd'in kokusunu alıyorum" diyerek hasretini dile getirmiştir. Hz. Ömer ve Zeyd hakkında mersiyeler de yazılmıştır. Geniş bilgi için bk.: AHATLI, Erdinç (2013), "Zeyd b. Hattâb", *İslâm Ansiklopedisi*, XLIV/320-321.

¹⁰ Şaşırma, yolunu kaybetmek anlamına gelen hayret kelimesi tasavvuf makamlarından biridir. İki hayret türünden biri olan Allah'ın keyfiyetiyle ilgili hayret, ilahî gücü anlama çabası içinde hayrete düşmektir ve yakîn alametidir. Kul bütünüyle Allah'ı tanıyınca onunla bir olur ve kendini bile tanıyamaz duruma gelir. Geniş bilgi için bk.: YETİK, Erhan (1998), Hayret, *İslâm Ansiklopedisi* (XVII. Cilt), 60-61, İstanbul: TDV.

40 beyitten oluşan *Sâkînâme-i Necmî Baba'nın* 17 beytinde şarap içmeyen ve bunu günah sayanların eleştirildiği görülür. İlahî aşk karşısında şaşkına dönen şairin tutumu 9. beyitten itibaren (10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 23, 24, 26, 28, 29, 34, 35, 39. beyitler) şiir boyunca devam eder. Diğer beyitlerde şair sâkîden şarap ister, şarap sunduğu için ona dua eder ya da şevke gelip sâkîyi över. Tenkit içeren mısraların aralarına serpiştirilen bu beyitlerle düşünceleri ve yaptıkları doğru bulunmayan çevreye karşı belli bir tavır sergilenir. Şiirde hedef gösterilen kişilerin karşısına aralıklı ve devamlı bir şekilde sâkîden şarap isteyen, sarhoş olmayı dileyen bir âşık çıkar. Şair onların istemediği hareketi sürekli tekrarlar. Böylelikle muhatabın davranışlarıyla adeta alay edilerek söylenenlerin etkisi daha da artırılır. Bu nedenle istek, övgü ve duanın bulunduğu mısraların şiirde yardımcı bir rol üstlendiği söylenebilir. Çünkü şairin amacı, sâkî vasıtasıyla belli bir çevrenin karşısında durmaktır. Her beytin ilk mısrasında düzenli olarak sâkîye seslenilmesi de sâkîyi hitap edenin yanına çekerek muhatabın karşısında kuvvetli hâle getirmektedir. Aslında Necmî divan şiiri geleneğinde öne çıkan zahit, sofû vb. tipleri şiirinin sadece 17 beytinde eleştirse de bütüne bakıldığında şiirini tek bir tema etrafında kurduğu söylenebilir. Necmî'nin, *Sâkînâmesi'*ni ağırlıklı olarak zahit, sofû, müftü, fakih vb. tiplerin eleştirisi üzerine inşa etmesi divan şairlerinin hareket noktalarını genişletmek ve farklı şiirler yazmak için yaptıkları girişimlerin büyük bir kısmının içeriğe yönelik olmasıyla açıklanabilir. Onların bu yenilik arayışları türlerin gelişmesini veya bilinen türlerin çeşitlenmesini sağlamıştır. Divan şairleri geleneğin onlara sunduğu türlere ya yeni örnekler eklemiş ya da bu türlerin belirli yönlerini öne çıkararak yeni türlerin oluşmasına zemin hazırlamışlardır (Gökâlîp 2009: 275-276). *Sâkînâme-i Necmî Baba* isimli şiir de gerek biçim gerekse içerik olarak türünün benzer bir örneğidir¹¹; ancak

¹¹ Mısra başında "sâkî" kelimesini tekrar eden diğer sâkînâmelerle Necmî'nin şiiri içerik olarak karşılaştırıldığında, Neş'et Süleymân, Şeyh Gâlib ve Zîver Paşa'nın sâkînâmelerinde bu konunun herhangi bir beyitte ele alınmadığı görülür. Kâzım Paşa ise 63 beyitlik terkihibendinin sadece 35 ve 60. beyitlerinde zahidi hedef gösterir. bk.: ARSLAN, Mehmet (2012), *Sâkînâmeler*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 494-495).

şairin gelenekte var olan rint-zahit¹² çatışmasını bütün şiire yayarak kendine özgü bir anlatım biçimi geliştirdiği söylenebilir.

Şiir, aşağıda Latin harflerine aktarılmış, her beytin günümüz Türkçesiyle diliçi çevirisi yapılmıştır. Metnin yazımında transkripsiyon harfleri kullanılmamış, ayın ve hemze işaretleriyle uzunluklar belirtilmiştir. Özel isimlere gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmıştır. Vezin gereği metne müdahale edildiğinde yapılan eklemeler köşeli parantezle gösterilmiştir. XIX. yüzyılın dil özellikleri göz önünde bulundurularak Türkçe fiil ve eklerin imlasında düzlük yuvarlaklık uyumuna göre hareket edilmiştir (di->de-, vir->ver- vb.).

¹² Geniş bilgi için bk.: MENĞİ, Mine (1985), *Divan Şiirinde Rindlik*, Ankara: Bizim Büro Yayınevi; MENĞİ, Mine (2010), *Eski Edebiyatımızdaki Bazı İnsan Tipleri* (İçinde: *Divan Şiiri Yazıları*-s. 251-268), 2. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.

Metin:**Sâkinâme-i Necmî Baba**

Bismillâhi'r-rahmâni'r-rahîm

1. Sâkî bana sen bezm-i ezel bâde-i hecri Sundun belî bildirmedin âh bundaki sihri
 2. Sâkî beni bu bezmde mest eyledin eyvâh Fark eyleyemem anın için şâmıla fecri
 3. Sâkî gemimi bâd-ı firâk ile düşürdün Girdâba bu şeb fark edemem sâhil-i bahrı
 4. Sâkî ne 'aceb sunduğun ol meydeki esrâr Temyîz edemem n'oldu bana lutf ile kahrı
 5. Sâkî bana sen câm-ı cihân-bîn ile verdin Bir bâde ki fark eyleyemem sâl ile şehri
 6. Sâkî n'ola bu bâdede bir sırr-ı garîb var Bildir bana da lutf ile tâ bundaki sırrı
 7. Sâkî beni bu bâde 'aceb hâle düşürdü Temyîz edemez oldum amân hayr ile şerri
 8. Sâkî beni âh mest¹³ ü harâb etdi bu bâde Teşhîs edemez oldum amân Zeydle 'Ömer'i
 9. Sâkî bu mey[i] medresede içmediler mi Sûfîyle fakîh içen iken küp ile zehri
 10. Sâkî bu meye derler imiş hamr-ı tahûrâ Versen ne olur zâhid ü sûfilere bârî
 11. Sâkî bu yem-i 'aşkda ser-hûş olup anlar Düşerler idi bilmeyerek bahr ile berri
 12. Sâkî şulara ver hele bir katre bu meyden Deryâya düşüp çıkaralar gevher ü dürri
 13. Sâkî bileler ölmeden evvel nedir ölmek Görsünler içip bu mey[i] dünyâdaki haşrı
 14. Sâkî kerem et zâhîde içsin bu şarâbdan Bilsin bu imiş cennet içinde mey nehri¹⁴
1. [Ey] Sâkî! Sen bana ezel meclisinde ayrılık kadehini sundun; ah evet, bundaki sihri bana söylemedin.
 2. [Ey] Sâkî! Sen beni bu mecliste kendimden geçirdin; eyvah onun için sabahla akşamı ayırt edemem.
 3. [Ey] Sâkî! Gemimi ayrılık rüzgârıyla girdaba düşürdün; bu akşam deniz kıyısını göremem.
 4. [Ey] Sâkî! Sunduğun o şaraptaki sır nedir? Bana ne oldu? İyilik ile kötülüğü ayırt edemem.
 5. [Ey] Sâkî! Sen bana dünyayı gören kadeh ile bir şarap verdin; bu nedenle ay ile yılı ayırt edemem.
 6. [Ey] Sâkî! Bu şarapta bir garip sır var; bana da lutf edip bundaki sırrı bildir.
 7. [Ey] Sâkî! Bu şarap beni garip hâle düşürdü; aman, hayır ile şerri birbirinden ayıramaz oldum!
 8. [Ey] Sâkî, aman! Bu şarap beni sarhoş ve harap etti; Zeyd ile Ömer'i tanıyamaz oldum.
 9. [Ey] Sâkî! Sufiyle fakih zehri küple içerken bu şarabı medresede içmediler mi?
 10. [Ey] Sâkî! Bu şaraba temiz şarap derlermiş; ne olur bari zahit ve sofulara versen?

¹³ Metinde kelime "██████████" şeklinde yazılmıştır.

¹⁴ Şairin "mey" kelimesinde med yapma ihtimali düşünülürse mısra vezne uyar.

15. Sâkî eğer içmez ise zâhid bana versin
Kerrâr ile ben içirim olsun bana ecri
16. Sâkî beni tekrâr ile mest eyle bu meyden
Versin bana Hak vere sana bundaki hayrı
17. Sâkî hele bak şu meye pek neş'e-dilim ben
Sen ver bana tâ vere murâdın sana Tanrı
18. Sâkî sûfîye yok mu bu meyden 'aceb hisse
Ver cür'amızı olsun anın 'öşrünün 'öşri
19. Sâkî kerem et eyleme ol sûfîyi mahrûm
'Afv eyle de geç sen anın inkârını gayrı
20. Sâkî o mey[i] kesme benim oldu ma'âşım
Gezdirmeye bana 'ayşım için Şâm ile Mısır'ı
21. Sâkî bu meyden katresidir tendeki cânım
Beslesin anı mey ile tâ olmaya sabrı
22. Sâkî ile dil câm u mey ü bezm ile rindân
Yek-ten imiş ey sanma bular gayrı ve ayrı
23. Sâkî kadehin çün bana mir'ât-ı cihân-bîn
Mümkün olamaz ta'n ile sûflere kesri
24. Sâkî 'acabâ var mı bu mey bâğ-ı cinânda
Sorma bilemez mes'eleyi zâhid ü dehrî¹⁵
25. Sâkî benim âh gözlerimi câm-ı mey etdin
Doldur içelim rûz u şebân bârî bu hamrı
26. Sâkî bu meyden hürmetine kâ'il olurmuş
Zâhid ne 'aceb bilmez iken bundaki sırrı
27. Sâkî bana ver olsun harâm bâde-i 'aşkı
Tâ mest olayım bilmeyeyim haşr ile neşri
28. Sâkî bana sun câm-ı Cem'i doldur hemân-
dem
Sille gibi ur sûflerin ağzına mühri
29. Sâkî benim ol câm-ı Cem olsun hele kabrim
Süfnin hemân başna yılan kubbeli kabri
30. Sâkî içelim biz gelip ol bâdeyi her dem
Sarf eyleyelim raks u tarablarla bu 'ömri
31. Sâkî olalım biz de Melâmiyye'ye ilhâk

11. [Ey] Sâkî! Bu aşk denizinde onlar sarhoş olup deniz ve karayı birbirinden ayıramayarak düşerlerdi.
12. [Ey] Sâkî! Şunlara bir damla bu şaraptan ver de denize düşüp inci çıkarsınlar.
13. [Ey] Sâkî! Bu meyi içip dünyada kıyameti görsünler; ölmeyen önce ölmek nedir bilsinler.
14. [Ey] Sâkî! Cömertlik edip zahide bu şaraptan ver, içsin; cennet içinde şarap nehri bu imiş bilsin.
15. [Ey] Sâkî! Eğer zahit içmezse bana versin; ben defalarca içirim, sevabı bana olsun.
16. [Ey] Sâkî! Bu şaraptan beni üst üste sarhoş et; Allah bana şarabı, sana [da] bundaki hayrı versin.
17. [Ey] Sâkî! Ben pek neşeliyim, bu şaraba bir bak; sen bana şarap ver ki sana Allah muradını versin.
18. [Ey] Sâkî! Acaba bu şaraptan sofuya pay yok mu? Şarabımızın tortusunu ona ver [de] onun öşrününün öşrü olsun.
19. [Ey] Sâkî! Cömertlik et, o sofuyu [şaraptan] mahrum etme. Sen onu affet de süfnin inkârını artık geç.
20. [Ey] Sâkî! O şarap benim maaşım oldu, kesme; yaşamak/geçinmek için bana Şam ve Mısır'ı gezdirmeye.
21. [Ey] Sâkî! Tendeki canım bu şarabın damlasıdır; [sâkî] onu şarapla beslesin ki onun sabrı yoktur.
22. Ey! Sâkî ile gönül, kadeh ile şarap, meclis ile rintler bir beden

¹⁵ "bâğ" kelimesinin üzerine sonradan "deşt" yazılmıştır. Ancak beytin anlamına "bâğ" sözcüğü daha çok uymaktadır.

Şarkı vü gazel-h'ân olarak terk edip özri

32. Sâkî beni ta'n etme ben 'atşân-ı dilem âh
Dil-sîr olamam içsem eğer bahr ile nehri

33. Sâkî bu meyın menba'ı deryâ-yı hakikat
Korkma tükene yokdur anın hadd ile kasrı

34. Sâkî beni seg-müttehem etdin bu sekrle
'İlmiyle fakîh eylemede 'âleme fahrı

35. Sâkî ne için okutmaz o dersini 'aşkın
Darba düşürür medresede Zeydle 'Ömer'i¹⁶

36. Sâkî bu meyın câmunı kim deste alırsa
Görür o hemîn cennet-i 'irfândaki kasrı

37. Sâkî bu mey[i] içmeyen olmaz mı peşimân
Yarın nice bin inse¹⁷ gerek âh ile zârı

38. Sâkî bana mir'ât-ı cemâl câm-ı Cem oldu
İçince hemân gördü gözüm sûret-i yâri

39. Sâkî bu meye vermiş harâm hükm ile
müfti¹⁸
Bilmem nereden aldı 'aceb hükm bu emri

40. Sâkî ne olur bu mey[i] içtikçe bu Necmî
Her şeb eder ol 'âlem-i lâhûta çu seyri

imiş, sanma ki bunlar ayırı ve gayrıdır.

23. [Ey] Sâkî! Kadehin bana dünyayı gösteren ayna olduğundan beri ayıplamayla onu kırmak sofuların haddine değildir.

24. [Ey] Sâkî! Acaba bu şarap cennetlerin bahçesinde var mı? Zahit ve dünyaya bağlananlar meseleyi bilemez, onlara sorma.

25. [Ey] Sâkî! Benim gözlerimi şarap kadehi hâline getirdin, âh! Bari doldur da gece gündüz bu şarabı içelim.

26. [Ey] Sâkî! Zahit bundaki sırrı bilmezken bu şarabın hürmetine/haramlığına nasıl inanmış?

27. [Ey] Sâkî! Aşk şarabını haram olsa da bana ver, kıyamet gününü bilmeyecek kadar sarhoş olayım.

28. [Ey] Sâkî! Cem'in kadehini çabucak doldur, bana sun; sofuların ağzına mührü tokat gibi vur.

29. [Ey] Sâkî! O Cem'in kadehi benim kabrim olsun; sofunun da başın[d]a yılan kubbeli kabri olsun.

30. [Ey] Sâkî! Biz o şarabı her an gelip içelim; bu ömrü dans ve şenliklerle harçayalım.

31. [Ey] Sâkî! Biz de Melâmiyye'ye katılalım; şarkı ve gazel okuyarak kusurları terk edelim.

32. [Ey] Sâkî! Beni ayıplama, ah benim gönüm susuz; deniz ile nehri içsem de gönüm doymaz.

¹⁶ Bu beyitte vezin kusurludur.

¹⁷ Metinde "enîse" şeklinde yazmaktadır. Vezin gereği kelime böyle okunmuştur.

¹⁸ Bu mısradaki vezin kusurludur.

33. [Ey] Sâkî! Bu meyın kaynağı hakikat denizidir. Korkma! Onun [miktarı öyle fazladır ki] az da olsa çok da olsa tükeneyeceği yoktur.

34. [Ey] Sâkî! Beni sen bu sarhoşlukla suçlu bir köpek ettin; fakih ise dünyada ilmiyle övünmektedir.

35. [Ey] Sâkî! O niçin aşkın dersini okutmaz [da] Zeyd ile Ömer'i belaya düşürür.

36. [Ey] Sâkî! Bu şarabın kadehini kim ele alırsa o hemen irfan cennetindeki köşkü görür.

37. [Ey] Sâkî! Bu şarabı içmeyen pişman olmaz mı? Yarın binlerce insana inleme gereklidir.

38. [Ey] Sâkî! Bana Cem'in kadehi güzellik aynası oldu; [onu] içince hemen sevgilinin yüzünü gördüm.

39. [Ey] Sâkî! Müftü bu şarabın haram olduğunu söylemiş, acaba bu kararı [ve] emri nereden aldı bilmem.

40. [Ey] Sâkî! Bu şarabı içtikçe Necmî ne olur? Çünkü her gece uluhiyet âlemini dolaşır.

Sonuç

Necmî, yüzyıl içinde sâkînâmelerini çoğunlukla bentlerle kurulmuş nazım şekilleriyle yazan şairlere karşılık Dilsûz Mehmed Emîn Tebrîzî, Keçecizâde İzzet Molla, Nâmık Kemâl ve Bayburtlu Zihnî gibi *Sâkînâme*'sini kaside nazım şekliyle kaleme almıştır. Onun şiiri edebî değişimlere paralel olarak daha çok küçük manzumeler şeklinde yazılan sâkînâmeler arasında beyit sayısı bakımından benzer bir örnektir. Her beytin ilk mısraında düzenli olarak sâkîye seslenilmesine ise biçimsel açıdan türün diğer örneklerinde az rastlanır. Şairin bu farklı tutumu varlık meselesinin rindâne bir tavırla ele alındığı *Sâkînâme*'sinde konu ile

biçim arasında bütünlüğün oluşmasına zemin hazırlar. Divan şiirinde örnekleri olan ve kaynaklarda paralelizm, tekrar, istifham, nida, mısra başı redif/ön redif gibi adlandırmalarla nitelendirilen mısra başındaki düzenli tekrarlar şairin duygularının daha güçlü ifade edilmesine yardımcı olur. Biçimdeki gücü mısra başı tekrarlarıyla elinde tutan şair, içerikte de söylemek istediklerini daha kuvvetli dile getirmek için bir kurguya başvurur. Hemen tamamında zahit, sofı, müftü vb. tiplerin eleştirildiği şiirde beyit aralarında sâkîden şarap istenerek bahsedilen çevrenin onaylamadığı hareket sürekli tekrarlanır. Bu bakımdan Necmî'nin ana temasını zahit, sofı, müftü vb. tiplerin eleştirisi üzerine inşa ettiği şiirinde biçim ve içerikteki diğer unsurlar ana konuya hizmet eder. Böylelikle *Sâkînâme* yek-ahenk bir yapıya bürünür. Türün diğer örneklerine birçok yönden benzeyen şiirin bu özelliği şairin farklı bir girişimi gibi görünmektedir. Ancak bu durum divan şairlerinin türün gelişimine yönelik değişimleri daha çok içerikte yapma çabasıyla ilgilidir. Necmî de gelenekte var olan rint-zahit çatışmasını bütün şiire yayarak kendine özgü bir anlatım biçimi oluşturur.

Şairin vezni kullanışı şiirlerinin genelinde olduğu gibi bazı hatalar içerir. Ancak sâkînâmenin hacmine göre vezne uymayan mısraların oranı azdır. Mısra başı redifin başarılı bir şekilde uygulandığı şiirdeki kafiye tasarrufunda ise kelime tekrarına düşüldüğü görülür.

Galata Mevlevihanesi Koleksiyonu'nda tespit edilen sâkînâme metni ve eserin çeşitli yerlerine düşülen notlar şairin bilinmeyen bazı yönlerine ışık tutar. Bu eserde şimdiye kadar sadece Halvetî, Şazelî ve Rıfâî tarikatlarına bağlandığı bilinen şairin Şettâriye tarikatında da saygın bir mevkiye sahip olduğuna dair cümleler vardır. *Sâkînâme*'nin başlığındaki ifade, şairin tarikat içerisindeki konumunu anlamamızı sağlar. Kitaptaki bazı notlarda, eserin Necmî'nin ölümünden yaklaşık 18 yıl sonra (1907) beğenilen şiirleri arasından seçme yoluyla oluşturulduğu söylenir. Bu da *Sâkînâme*'nin şairin beğenilen bir şiiri olduğunu destekler bir bilgidir. Ayrıca kim olduğu hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadığımız Ahmed-i İrânî'nin yazdığı Farsça cümle, biyografi kaynaklarında Farsça şiirleriyle övülen şairin İran topraklarında tanınmış olma ihtimalini akla getirir. Böylelikle, tespit edilen *Sâkînâme*, Necmî'nin gerek hayatı gerekse

edebî kişiliğiyle ilgili şimdiye kadar bahsedilmeyen bazı bilgileri ortaya çıkarır.

Sonuç olarak, bünyesinde barındırdığı birçok özellikle tarihî birer vesika olan sâkînâmelere yönelik pek çok çalışma bulunsa da yapılacak araştırmalar türün farklı özelliklerinin ortaya çıkması bakımından önemlidir. Yeni bulgular sayesinde sâkînâme tanımındaki eksiklikler doldurulabilecek ve istisna örnekler görülebilecektir.

Kaynakça

- AÇIKGÖZ, Nâmık (1988), "Tahkiyevî Bir Metin Olarak Riyâzî'nin Sâkînâme'si", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 55, 73-83.
- AHATLI, Erdinç (2013), "Zeyd b. Hattâb", *İslâm Ansiklopedisi*, XLIV/320-321.
- AKÜN, Ömer Faruk (1994), "Divan Şiirinin Teşrifatı-Şairliğin Şartı Olarak Aşk", *İslâm Ansiklopedisi* (9. Cilt), C. 9, 389-427, İstanbul: TDV.
- ARAT, Reşit Rahmeti (1986), *Eski Türk Şiiri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- ARSLAN, Mehmet (2003), *Aynî Sâkînâme*, İstanbul: Kitabevi.
- ARSLAN, Mehmet (2012), *Sâkînâmeler*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- ARSLAN, Mehmet (2014), "Ömer Necmî Efendi", <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/necmi-omer-necmi-efendi-istanbullu> (26.06.2021/19:13)
- Asgar-i Dilberîpûr (2002), "Fuzûlî'nin 'Sâkînâme'sinde Hâfız'ın Rolü" [Çev. Hasan Almaz], *Nüşa*, II/6, 35-44.
- AŞCI, Gülnevil (2019), "Sâkînâmelere Göre Şarabın Vasıfları ve Etkileri", *Litteraturca Journal of Turkish Language and Literature*, 5/2, 145-178.
- AYDEMİR, Yaşar ve Halil Çeltik (2008), "Redife Farklı Bir Bakış: Divan Şiirinde Ön Kafiye ve Ön Redif", *bilig*, 46, 193-214.
- AYDIN, Abdullah (2011), "Hanyalı Nûrî Osman'ın Sâkînâmesi", *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/1, 167-191.
- AYDIN, Şadi (2004), "Türk Edebiyatı'nda Farsça Divân ve Divânçeler", *Nüşa*, 15, 31-40.
- BAHADIR, Savaşkan Cem (2012), *16. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinde Şarap ve Şarapla İlgili Unsurlar*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul.

- BAŞ, Mehmet Şamil (2012), "Aşkî Mustafa Efendi'nin Hayatı Eserleri ve Sâkinâme Mesnevisi", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXXV, 249-280.
- BAŞPINAR, Fatih (2018), "17. Yy. Şairi Beyânî'nin Tasavvufi Sâkinâme'si", *RumeliDE Journal of Language and Literature Studies*, 4, 222-230.
- BELENKUYU, Bekir (2019), "Lâmîû Çelebi'nin Mesnevilerinde Sakinameler", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8/1, 291-318.
- BİLGEGİL, M. Kaya (1980), *Edebiyat Bilgi ve Teorileri 1 Belâgat*, Ankara: Sevinç Matbaası.
- BİRİNCİ, Necat vd. (2009), *Ali Nazîmâ ve Faik Reşad Mükemmel Osmanlı Lügati*, İstanbul: TDK.
- Bursalı Mehmed Tâhir (1333), *Osmanlı Mü'ellifleri II*, İstanbul: Matbaa-i 'Âmire.
- BÜYÜKYILDIRIM, Ayşe (2009), "Kâşif ve Sâkinâme'si", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Prof. Dr. Hüseyin AYAN Özel Sayısı*, 39, 763-776.
- CANIM, Rıdvan (1990), "Sâkinâme", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (7. Cilt), 433-437, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- CANIM, Rıdvan (1998), *Türk Edebiyatında Sâkinâmeler ve İşretnâme*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- CANIM, Rıdvan (2009), "Sâkinâme" *İslâm Ansiklopedisi*, (XXXVI. Cilt), 13-14, İstanbul: TDV.
- COŞKUN, Ali Osman (1994), "Sakinameler ve Kafzade Faizi'nin Sakinamesi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9, 52-64.
- ÇAYILDAK, Özlem (2018a), *Klasik Türk Edebiyatında Saki-nameler "Şekil ve Muhteva İncelemesi"*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Malatya.
- ÇAYILDAK, Özlem (2018b), "Sâkinâmelerde Kadehe Dair", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11/55, 66-83.
- ÇAYILDAK, Özlem ve Hasan Kavruk (2018), "Sâkinâmelerde Şarap Tasvirleri", *Turkish Studies*, 13/5, 79-109.
- ÇETİN, İsmet (2007), "Türk Kültüründe Bab (Baba)/Ata Geleneği", *Millî Folklor*, 19/76, 70-75.
- ÇINAR, Bekir (2002), "Tıflî Ahmed Çelebi ve Sâkinâmesi", *TÜBAR* (XII. Cilt), 111-154.

- ÇINARCI, Mehmet Nuri (2016), "Seyyid Ebulkâsım Nebâtî ve Sâkînâmesi", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, 55, 93-126.
- DEĞİRMENÇAY, Veyis (2013), *Farsça Şiir Söyleyen Osmanlı Şairleri*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- DEMİR, Yavuz (1998), "Şeyhülislâm Yahyâ Efendi ve Sâkînâmesi", *Millî Kültür*, 62, 34-38.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2004), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- DİLÇİN, Cem (2013), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DURGUNAY, Banu (2013), *Seküler Hayatla Tasavvuf Arasındaki İlişkide Köprü Metinler: Sâkînâmeler*, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ELİAÇIK, Muhittin (2015), "Tayyar Mahmud Paşa-yı Samsunî'nin Sâkînâmesi", *Turkish Studies*, 10/8, 23-34.
- ERAYDIN, Selçuk (1990), *Tasavvuf ve Tarikatler*, İstanbul: Marifet Yayınları.
- GÖKALP, Haluk (2009), "Bir Sâkînâme Var Ramazânîye'de Fahriyeden İçeri; Hasb-i Hâl-i Hayrî", *Türklük Bilgisi Araştırmaları* [Ed. Cemal Kafadar ve Gönül A. Tekin], Harvard University, 33/1, 275-293.
- GÜNDÜZ, Emrah (2019), "Abdünnâfi İffet Efendi'nin Sâki-nâmesi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 64, 83-102.
- GÜNEŞ, Kadir (2011), *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Mektep Yayınları.
- KANAR, Mehmet (2000), *Farsça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Deniz Kitabevi.
- KARAHAN, Abdülkadir (1980), *Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- KARAİSMAİLOĞLU, Adnan (2009), "Sâkînâme-Fars Edebiyatı", *İslâm Ansiklopedisi* (XXXVI. Cilt), 14-15, İstanbul: TDV.
- KARGA GÖLLÜ, Bilge (2020), "Ömer Necmî Efendi'nin Farsça Dîvânçe'si Üzerine", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 3, 318-325.
- KARGA GÖLLÜ, Bilge (2021a), *Ömer Necmî Efendi Farsça Dîvânçe (İnceleme-Metin)*, İstanbul: Kesit.
- KARGA GÖLLÜ, Bilge (2021b), "Ömer Necmî Efendi'nin Türkçe Dîvân'ındaki Farsça Tahmisler", *Litteraturca Journal of Turkish Language and Literature*, 7/4, 1355-1375.
- KARTAL, Ahmet (2009), *Muallim Nâcî Lûgat-i Nâcî*, Ankara: TDK.

- KAYA, Bayram Ali (2000), "Azmi-zâde Hâletî'nin Sâkinâmesi", *TUBA*, 24/II, 59-106.
- KESİK, Beyhan ve Şermin Baka (2013), "Bağdatlı Zihnî'nin Sâkinâmesi", *Turkish Studies*, 8/4, 957-968.
- KOCATÜRK, Vasfi Mahir (1970), *Türk Edebiyatı Tarihi Başlangıçtan Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Tarihi, Tahlili ve Tenkidi*, Ankara: Edebiyat Yayınevi.
- KOÇ, Hamza (2017), "İskeçeli Mîr-i 'Alem-zâde Rif'at ve Sâkinâmesi", *Litteraturca Journal of Turkish Language and Literature*, 3/4, 109-126.
- KÖKSAL, M. Fatih (2005), *Klâsik Türk Şiiri Araştırmaları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KURNAZ, Cemal ve Mustafa Tatcı (2001), *Tuhfe-i Nâ'îlî Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri II*, Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- KUZU, Fettah (2005), "Şeyh Gâlib'in Sâkinâme'sinde İmgesel Söylem", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 4/12, 133-144.
- KUZUBAŞ, Muhammet (2007), *Atâî'nin Âlemnümâ (Sâkinâme) Mesnevisinin Karşılaştırmalı Metni ve Konu Bakımından İncelenmesi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Samsun.
- LEVEND, Agâh Sırrı (1984), *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- MACİT, Muhsin (2005), *Divan Şiirinde Âhenk Unsurları*, 2. Baskı, Ankara: Kapı Yayınları.
- MENGİ, Mine (1985), *Divan Şiirinde Rindlik*, Ankara: Bizim Büro Yayınevi.
- MENGİ, Mine (2010), *Eski Edebiyatımızdaki Bazı İnsan Tipleri (İçinde: Divan Şiiri Yazıları-s. 251-268)*, 2. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.
- OKUMUŞ, Sait (2009), "Benlizâde İzzet Mehmed Bey'in Sâkinâmesi", *Turkish Studies*, 4/2, 868-877.
- ÖZTÜRK, Mürsel ve Derya Örs (2009), *Mütercim Âsım Efendi Burhân-ı Katı*, İstanbul: TDK.
- PAKALIN, Mehmet Zeki (1993), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü (III. Cilt)*, İstanbul: MEB.
- PAŞAZADE, Erhan (2002), *Necmî Ömer Efendi'nin Dîvan, Tuhfe-i Vahdet ve Kasîde-i Elfiyye İsimli Eserlerinin Transkripsiyonlu Metni ve Dîvanı'nın İncelenmesi*, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas.

- Sâkînâme-i Necmî Baba*, Süleymaniye Kütüphanesi, Galata Mevlevihanesi Koleksiyonu, No: 257, 116 s.
- SARAÇ, M. A. Yekta (2017), *Muallim Naci İstılâhât-ı Edebiyye*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- SARAÇ, M. A. Yekta (2019), *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 16. Baskı, İstanbul: Gökkuşbu.
- SARI, Mehmet (1995), "Sabûhî'nin Türkçe Sâkînâmesi", *Nihal Atsız ve Necdet Sançar Armağanı* (İçinde, 101-118), Afyon: Medrese Kitabevi.
- Şemseddin Sami (2006), *Kâmûs-ı Türki*, 15. Basım, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- ULUDAĞ, Süleyman (1988), "Abdullah-ı Şüttârî" *İslâm Ansiklopedisi* (I. Cilt), 137, İstanbul: TDV.
- ULUDAĞ, Süleyman (1991a). "Aşkıyye", *İslâm Ansiklopedisi* (IV. Cilt), 22, İstanbul: TDV.
- ULUDAĞ, Süleyman (1991b). "Baba", *İslâm Ansiklopedisi* (IV. Cilt), 365-366, İstanbul: TDV.
- ULUDAĞ, Erdoğan (1998), "Dîvân Edebiyatı Türlerinden Sâkînâmeler ve Şeyhülislâm Bahâî'nin Sâkînâmesi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 9, 49-64.
- ÜSTÜNER, Kaplan (2013), "Na'îm'in Sâkînâmesi", *Turkish Studies*, 8/1, 2719-1785.
- YEDEK, Yavuz (2011), *Türk Mûsikîsinde Sâkînâmeler*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- YETİK, Erhan (1998), Hayret, *İslâm Ansiklopedisi* (XVII. Cilt), 60-61, İstanbul: TDV.
- YILMAZ, Gökçehan (2017). "Nev'î-zâde Atâyî, Subhizâde Feyzî ve Aynî'nin Sâkînâmelerinden Hareketle Kahvenin Osmanlı Toplumundaki 300 Yıllık Değişimi", *Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları/Makaleler*, 571-583.

Ek: Metin

ساقی نامه نجفی بابا

بسم الله الرحمن الرحيم

ساقی بکاسن بزم ازل باده هجر می
 صد کدک بلی بیلدر نک آه بونامه سحر می
 ساقی بنی بو بزمه مست ایلیک ایواه
 فرق ایلیه مم اناسی چون شامله نخر می
 ساقی کمی با دفراف ایله دوشه دگ
 که دابه بوشب لورقی ایله مم سما حاجی
 ساقی نه عجب صونایغاک اول مایه کلی
 تمیز ایله مم نولدی کجا لطف ایله قهر می
 ساقی بکاسن جام عجب ان چن ایله ویرد
 بر باد که فرق ایلیه مم سال ایله شیری
 ساقی نوله بو باده ده بر ستر غریب وار
 بیلدر کجا ده لطف ایله تمیز بونامه کیم
 ساقی بنی بو باده عجب حاله دوشه دی
 تمیز ایله فر اولدم امان خیر ایله شیری
 ساقی بنی آه مسد و خراب ایلی بو باده
 تشخیص ایله فر اولدم امان زیدایله عمی
 ساقی بومی مار سه ده ایچمه دلیرمی
 صد فیله فقیه ایچر ایکن کوپ ایله نهری
 ساقی بومیه دیر لر ایس خضر ظهورا
 ویرساک نه اولور زاهد و صد فیله بابی
 ساقی بومی عشفاده سه خوش اولوب اندر
 دوشه لیر ایدی بیلیمه رک بجه ایله سبری

34

دریا یہ دوشوب چقہ رہد لکھوہر دری
 کورسونلو ایچوب بو جمی دنیاہ کی کھتری
 بیلسون بوایش جنت ایچندہ می کھتری
 کمار ایلہ بن ایچرم اولسون کجاہری
 ویرسین کجا حق ویرہ سکا ہوندہ کی کھتری
 سن ویرہ کجا تا ویرہ مرادک ساکا کھتری
 ویر جرحہ فری اولسون انک غنیک کھتری
 عفو ایلہ دکچ سن انک الخاری غیری
 کزدیرمہ کجا عیشم بچون شام ایلہ صری
 بسدہ سن انی می ایلہ تا اولدہ صری
 یک تن ہیش ای صانمہ بولر غیری داری
 ممکن اولہ فرطعن ایلہ صو فیلہ کبری
 صیرسہ بیلہ فر مسئلہ نی زامہ ودھری
 طولدر ایچہ لم زوروش بان باری بو کھتری
 زامدزہ عجب بیلزہ امین ہونایہ کی ستری
 تا مست اولدیم بیلیمہ جسم ایلہ شتری
 سلدہ کبی اور صوفی لڑک غزینہ مھری

ساقی سولہ ویر عہد قیطرہ بو بیاد
 ساقی بیلہ لر اولدہ دن اول مار اولماک
 ساقی کرم ایست زامہ ایچون بوشرا بدن
 ساقی اکر ایچر ایس زامہ کجا ویرسن
 ساقی نبی کمار ایلہ مست ایلہ بو بیاد
 ساقی حلقہ باق شو میہ پاک نشہ دلم بن
 ساقی صد فویہ یوقنی لومسدن عجب حصہ
 ساقی کرم ایست ایلہ اولدہ یوقنی مجرودم
 ساقی او می کسمہ ہم اولدہ می معاشم
 ساقی بو میاک قیطرہ بیلر تندرہ کی جانم
 ساقی ایلہ دل عامومی در بزم ایلہ زندان
 ساقی کجا حاک چون کجا مرآت جھقان
 ساقی عجب وارمی بو می باغ جانا نہ
 ساقی ہم آہ کوز لری می جام می اندک
 ساقی بو میاک حرمتنہ قائل اولوش
 ساقی کجا ویر اولسون حرام بادہ عشقی
 ساقی کجا صوک جام جمی طولر ہما ندیم

صوفیانک همان بستانه یلین قبه لی قبری	ساقی نم اول جام جم اولین قبرم
صرف ایله لم رقص و طرب لبر له بو عمری	ساقی ایچلم بزکلوب اول باده بهر دم
شرقی و غزل خوان اوله رق ترک ایله نغز	ساقی اوله لم بزده ملا مییه الحاق
دلسیر اوله جم ایچم الکرب ایله نغزی	ساقی بنی طعن ائیمه بن غنجان دلم آه
قورمه لوکنه یوقدر انک حد ایله قصری	ساقی بو میک منبعی دریای حقیقت
غلبه فقیهه ایله ده عالمه فخری	ساقی بنی ساک مستهم اتیک بو سکر له
ضربه دو شرمه کلمه زید ایله عمری	ساقی نه یچون اوتمز او درسن عشقک
کورر او همین جنس غر فاندن ایضری	ساقی بو میک جانی کیم ورته الور سه
بارین نیجه بیک ائیمه لرن اه ایله کبری	ساقی بومی ایچمیان اوله نری پشمان
اچیه همان کوردی کونجوم صورت یاری	ساقی بکا مرآت جمال جام جم اولدی
بیلیم نه دن الدی عجب حکم کوی عمری	ساقی بومیه ویریش حرام حکم ایله مفتی

ساقی نه اولور بومی ایچر کیمه بو نغسی
 هر شب ایله اول عالم لاهوته چوسیری